

Interview met Felix Carrasquer, opgenomen in Juni 1987 in Barcelona.

Opnieuw zijn we hier bij Felix Carrasquer, zoon van Albalate de Cinca. Op verzoek gaan we praten over de verkiezingen van 1933 (waarover fouten zijn opgenomen in het tijdschrift Anthropos) en de eerste jaren van de republiek in het dorp.

H: Felix, kun je me iets vertellen van de sterkte van de CNT en de republikeinen en de andere partijen toen?

F: Het is moeilijk om goed te begrijpen wat de CNT in het dorp betekende, als we ons geen rekenschap geven, in ons achterhoofd houden, van de wat we deden in de grupo cultural, de culturele groep, al in de jaren van de dictatuur van Primo de Rivera. Want we hadden clases todas las noches, iedere avond lessen, en er kwamen vrouwen en mannen van zestig jaar en er waren er bij van zes jaar. We hadden gedurende een paar jaar een zeer intensieve culturele groep en we deden heel veel dingen. Bovendien viel deze periode samen met de aankoop van het patrimonio van de hertog van Solferino. Toen deze gestión, onderhandeling, afgelopen was, kwam de republiek.

H: Felix, alsjeblieft, wie begon met deze culturele groep, de republikeinen of, de CNTistas?

F: Ik persoonlijk begon daarmee.

H: (Lachen) Als CNTista?

F: Ik riep een vergadering met de republikeinen bijeen, en omdat we in de diktatuur leefden, waren we bang en migramos en pueblo de rebus en numero que hay, (?) onverstaaanbaar dus. We hadden 's avonds een vergadering in die zaal en ik zei dat ik een cultureel centrum zou willen hebben om het dorp op te voeden, educar.. Ze waren het hiermee eens, maar ze hadden een beetje hun twijfels. Maar bueno, we zullen een bijeenkomst houden, houdt jij maar een bijeenkomst in het centro republicano. Daar hield ik een konferentie, iedereen ging akkoord met het beginnen van de culturele groep, uitgezonderd twee, el Gitano en el Baron. Die waren tegen en zeiden: 'op zekere dag zal er een señorito de trap afdalen,' dat zeiden ze tegen mij, no. En op de tweede verdieping begonnen we met de lessen. En toen de republiek kwam hadden we niet alleen een culturele groep in het dorp opgericht, maar hadden we ook in Belver, in Alcolea en Monzón, Binéfar en Fraga. Grupos culturales.

H: En welke waarde heeft zo'n kulturele groep in relatie tot de republiek? Je begon namelijk te vertellen dat we, om de gebeurtenissen van het begin van de republiek te begrijpen, we moeten weten wat daarvoor gebeurd is.

F: De republikeinen, toen ik met ze sprak, expliqué, legde ik uit?, vroeg ik: 'qué, wat wat is de republiek voor jullie?'. En buen: 'wel, dat het afgelopen is, acaban, met de curas, en dat de guardia civil verdwijnt en dat de grond van iedereen is.' 'Wel, dat is de republiek die wij, de libertarios ook willen, de libertarios.' En zij begonnen wat nadenkend, pensativos, te worden, no? En zij lazen de krant he, nog tijdens de dictatuur, no, la Soli en andere kranten toen die uitkwamen. Daardoor was er een basis, fermento, in het dorp toen de republiek kwam.

H: Maar wie bracht jullie bijvoorbeeld La Soli. (die goede man heeft toch niet alles in z'n eentje gedaan?)

F: Die bestelden we in Barcelona en zij zonden ze in een pakket en die deelden we uit.

H: Maar midden in de diktatuur?

F: En plena, midden in de diktatuur, si. Maar hij verscheen altijd, af en toe werd hij in beslaggenomen, no? Maar als er geen kranten waren, dan praatten wij. Dan hield ik een uiteenzetting, en bovendien volgden we met de lessen een libertair carril, een spoor, o sea para (?) onverstaanbaar, het fascisme. O sea, we vroegen naar hetgeen ze interesseerden, de politiek, de suikerbieten, het geloof of wat dan ook en we diskussieerden, dialogar, en schreven over de thema's waar zij om vroegen. Toen de republiek kwam was er dus al een basis. En binnen een maand waren er al tweehonderd CNTistas in Albalate, meer dan in de hoofdstad.

H: En hoe is het mogelijk dat de mensen de anarchistische ideeën kenden? (niet iedereen bezocht de avondschool) Vanaf wanneer waren er anarchisten in het dorp?

F: Dat moet je weten: Justo Val en ik. Justo Val kwam wat later, want die zat in de gevangenis. Maar hij en ik leerden elkaar kennen en we legden dingen uit.. en we gaven allerlei uitleg, no? Justo Val nam de taak op zich van secretaris van het syndikaat van het dorp en ik van de comarca. En in de comarca moeten 24 dorpen aangesloten zijn geweest met 4.000 aangesloten boeren.

H: Dat waren alleen mannen?

F: Ook vrouwen. De vrouwen voerden hun strijd, en dat was een andere heftige strijd (?goed verstaan?) Maar de vrouwen zaten in het syndikaat, cotizaban, betaalden hun bijdrage maar ze werden voorheen niet aan het woord gelaten, y no dejaban hablar, ze kregen het woord niet. (nee? lachen.) Op een dag zei iemand: 'morgen hebben we een vergadering die alleen maar hierover gaat', en die moest 's morgens om 9 uur afgelopen zijn, en de vrouwen waren daar boos over. En ik zei hen: 'de vrouwen zijn intelligenter dan de anderen, en begrijpender, mas comprensivas, nemen sneller in zich op, dat zullen jullie zien.' En inderdaad, toen ze hen niet aan het woord lieten, stonden achterin zes vrouwen kritiek te leveren, onder elkaar, no, en toen ze het woord kregen waren ze mas respectuosas, te respecteren, conseqwenter en intelligenter dan de mannen.

H: Hoezo, want zij hadden nooit..

F: Want zij praatten niet zoveel, ze waren niet gewend aan de vergadering, en als ze het woord vroegen hadden ze iets concreets te zeggen, terwijl bij ons er waren die alleen maar praatten om gehoord te worden. En de vrouwen die hadden toen nog nooit gesproken, die praatten nooit.. Dus vanaf die tijd waren de vrouwen zoals de machos, de mannen, en maakten ze deel uit van de raad, en van het comité zoals de anderen. (zie z'n boekjes)

NAVRAGEN: Hoeveel vrouwen daadwerkelijk in de raden aanwezig en wie waren zij in dit dorp?

H: Wat kan je je van de eerste dagen van de republiek herinneren, bijvoorbeeld?

F: Ik herinner me het eerste moment (H: welk is dat?) Want enige maanden tevoren hadden ze ons aangevallen, transfugado(?) in het culturele centrum en het gesloten. De facisten uit het dorp, de cura en de guardia civil verkondigden dat de duivel.. dat het er de hel was en dat we de mensen aan het voorbereiden waren om de kerk aan te vallen en ze sloten het. En toen kwam de republiek en ze konden de mensen niet verbieden een demonstratie te houden en we trokken langs de burgemeester en: 'he, de sleutel van het

centrum,' want hij had de sleutel. En de cabo van de guardia civil die erbij was die zei: 'wees maar voorzichtig dat ze niet boos worden; als u de situatie wil redden, kalmeert u. Nu zijn wij degenen die bang moeten zijn, gaat u naar huis.' En dat was het. Daarna gingen we naar de dorpen in de buurt, lopend, want ik had toen nog geen fiets, en we organiseerden ons allen in het syndikaat.. dat deden we onmiddellijk, voordat het gelegaliseerd was. We hadden toen het paleis al he, toen met het cultureel centrum nie,t dat was in het centro obrero, maar toen de republiek kwam hadden we het paleis al.. Alle onderhandelingen waren nog niet afgerond en alle grond was nog niet verdeeld, parcelado, maar we hadden het paleis al in ons bezit, van de organisatie, sociedad, van parceleros. Ik was toen secretaris.. gratis, want er was weinig te doen he, want dat is de waarheid: ik was secretaris omdat.. ik kon niet alles doen, maar ik had er weinig te doen. Later toen er tussen de parceleros veel relaciones, kontakten, ontstonden en toen ze bovendien een cooperatie oprichtten voor zaden en mest, toen trokken we een compa ero aan, ik weet niet of je over hem hebt horen praten, Velazquez, die was erg actief en revolutionair, hij werd gekozen door mensen van het syndikaat van de parcelarios. (Mati vraagt iets onverstaanbaar, ver weg: was het die etc, nee het was een ander).

H: Jullie gingen de dorpen langs, om wat te doen?

F: We organiseerden de leden. In drie maanden, dat zei ik je al eerder, organiseerden we 24 syndikaten. Omdat ze zo ver van elkaar verwijderd lagen deelden we ze na enige maanden in twee comarcales op. De ene was de comarcal van Bin far, de andere van Albalate. Want vanaf Camporeis bijvoorbeeld tot aan Pe alba is meer dan honderd kilometer.. dus twee comarcales.

H: Wat kun je je nog herinneren van de stakingen in het dorp? (zie Casanova)

F: Stakingen.. no hab a necesidad, die waren niet nodig.

H: In bronnen staat vermeld dat er sprake was van drie stakingen in '32.

F: Si.

H: Maar daar kun je niets konkreets over zeggen..

F: Yo, ja, claro, ik was erbij.. toen in het dorp....maar. Enige eisen, pases, passen(?) werden aan de patroons gepresenteerd, no, en omdat ze niet direkt geeffectueerd, ingewilligd werden, ging men in staking en iedereen werd gedwongen om thuis te blijven, he. En de campesinos, boeren, lieten we ook niet gaan. En niet vertrekken was niet overdreven he, dat is geen kleinigheid. Justo Val verdedigde dit, maar ik niet. Er moest een uitgang blijven naar de hoofdweg, zei ik, om ze te laten vertrekken, om de boer op z'n land te laten werken, want hiermee schaden we de staking. En daarna kwamen er patroons de staking(-eisen) ondertekenen, firmar, twee, Garc s en z'n zwager Perascader.. Die laatste was administrador van de Duque geweest. En toen we ze niet aan het werk lieten gaan, en omdat ze een kudde hadden, vee, gingen een paar dieren dood en kwamen ze naar het syndikaat, en terwijl ze de meest trotse mensen van het dorp waren, kwamen ze naar het sindikaat.. om te ondertekenen en om arnica (?) vragen.. en om perdon.. Je moet je voorstellen hoe slecht mensen zijn als ze macht hebben. Ze wilden ze geen verontschuldigungen aanbieden. Dok moest ik me verweren, tegenover het hele syndikaat, contra todo el sindicato. Was dit niet wat we wilden? Wilden we dan niet ze de passen ondertekenen, wel dan tekenen. Wilden we dan niet

dat ze zich schikten naar onze projekten? Wel wat willen jullie dan nog meer? Jij bent een hijo de puta, dat ze doodgaan!

H: De stakingen werden dus door het syndikaat georganiseerd.

F: Natuurlijk. Maar in dit geval, uiteindelijk kwamen we tot een overeenkomst, werden de passen ondertekend en gingen ze de volgende dag al weer aan het werk. We hadden over het algemeen echter geen stakingen nodig, we lieten ons een beetje beïnvloeden door Cataluña, no.. Of het verwerven, bereiken, conseguirlo, óf staking... maar hier konden we het pratend verkrijgen. Maar en fin, we lieten ons beïnvloeden, net als in de beweging van '33, dat onze ondergang, ruina zou worden, zoals ik het daar (in Antropos) uitleg. Je hebt het wel gelezen, he? Alle desgracia, ellende, komt daarvan, van de mislukte revolutie. Een revolutie was stupida, stom.. Welke noodzaak hadden we om de straat op te gaan, mensen gevangen te zetten die niets gedaan hadden, de hacer nada, als het dorp al in onze handen was(?).. we hoefden niets te doen, het dorp was al in onze handen. Het dorp had alles kunnen krijgen wat ze wilde op elk moment.

H: Het dorp in jullie handen? Wil je dat eens uitleggen.

F: We waren de meerderheid, we gaan naar de gemeenteraadsverkiezingen en we behalen 90 %, en is het dorp dan niet on onze handen? Het dorp was in handen van de CNT. Waarmee akkoord werd gegaan op een vergadering van de CNT werd in het dorp uitgevoerd..

H: Dus.. jullie hebben meegedaan aan de gemeenteraadsverkiezingen?

F: Dat vertelde ik je al eerder, no?, deze morgen...

H: Ja.. maar kun je uitleggen waarom de CNT meedeed aan gemeenteraadsverkiezingen?

F: Dat was precies hierom.. porque.. queríamos que a vecez hay (?).. Omdat het bestuur van het dorp moet door het dorp worden uitgevoerd.. en niet door de caciques.. En op een vergadering van de CNT.. kwamen we overeen.. niet alleen om te gaan.. maar kozen we al de consejales en de burgemeester.. die waren republikeinen.. dat waren de ouderen, no?

Want we waren allemaal van de CNT, si quieres, maar wij, de jongeren waren het die altijd het initiatief namen.. en de mannen die we voor de gemeenteraad kozen waren al.. 35 en 45 jaar..

H: In welk jaar was dat?

F: In '32..

H: En hebben jullie toen ook de structuur van de gemeenteraad veranderd of..

F: Nee.. de burgemeester was Castel Tor.. de jongere broer.. Pablo de Casteltor (?) en de gemeenteraad was van de compañeros... republicanos.. en er was maar één fascist.. En dan.. het dorp.. pues.. als er een gemeenteraadsvergadering was.. lo.. werd het dorp uitgenodigd om deel te nemen.. om aanwezig te zijn por lo menos.. op z'n minst.. En men deed wat wij wilden.. Men organiseerde pues.. er was daar nooit een markt.. van beesten.., een veemarkt en men organiseerde een markt.. Men verbeterde... er werd water naar het dorp gevoerd.. dat werd verbeterd.. niet al te veel.. want daar was geen tijd voor, no? In '33 vond de revolutie plaats en toen werd alles afgebroken..

H: En op die vergaderingen.. mensen konden aanwezig zijn, maar waren ze er ook?

F: Ze waren er, si..

H: Waar werden die dan gehouden... want zoveel ruimte is er toch niet in het dorp..

F: In de zaal van het paleis.. daar kunnen wel duizend mensen in..

H: Dus het hele dorp kon...

F: Het hele dorp kon komen, claro.. En soms, pues, conferenties.. of conocimientos van het dorp of van buiten.. gingen we naar het plein.. vanaf het balkon van het paleis.. Pero en fin.. de vergaderingen hielden we eerst in het centrum.. vóór de republiek.. en later in het paleis.. In het paleis was een zaal, salon, dat was vroeger een kamer van de hertog.. en daar pasten we allemaal in..

H: En behalve de gemeenteraadsvergaderingen hadden jullie je eigen vergaderingen..

F: Bijna iedere week.. we hadden véél vergaderingen.. De vergadering was.. el elemento educativo, het opvoedend element in het dorp..

H: Dus niet alleen maar praten om te praten..

F: Nee.. praten.. altijd om op te voeden.. om te praten over.. wat is het comunismo libertario?.. over.. wat betekende de vrijheid.. wat was de mancomunidad.. wat was de kooperatie.. wat betekende in werkelijkheid de solidariteit tussen mensen? Dat

de tijd moesten doorbrengen.. en

dat was een soort van kooperatie.. Wat ik je zei, dat wat wij deden, 8 compañeros.. met de grond van m'n vader, dat was een colectividad integral.. We aten en we sliepen er.. alles deden we samen en alles was van iedereen.. er was geen enkel bezit..

H: Met hoeveel personen...

F: Acht.. acht.. maar mannen.. Pues, ik en Justo.. Samiguel (?), Conz, al.... eh... hoe heet die... (onverstaanbaar, zoekt naar naam).. Velazquez.. y el Bar.. een ander uit Barcelona.. met Emilia.. we waren met acht. We werkten samen, eso si.. en in de zomer werkten we bloot, kleeften we ons uit..

H: En dat duurde tot.. '33, toen..

F: Si, lastima, jammer want.. we hadden alles opgebouwd, tenemos todo montado.. de percelen ingezaaid, we hadden al alfalfa gemaaid, en we introduceerden katoen.. dat bijna niemand wist te verbouwen.. toen met de oorlog.. van de afscheiding.. in Amerika.. in onze comarca wist niemand hoe je die moest verbouwen.. de waarde die het had.. en ik voerde het in.. En na de oorlog breidde het zich uit in de comarca.. Maar wij waren degenen die het aangevoerd hadden..

H: Oh.. ik heb al zo vaak aan mensen gevraagd vanaf wanneer en waarvandaan katoen werd verbouwd.. Nu is er minder, maar...

F: Nu is het uitgestorven, bijna.. maar 20 jaar geleden was er heel veel katoen.. in de comarca.. in de monte.. maar wij hebben het geïntroduceerd.. Wij hadden.. wij hadden een granja de conejos, een stal met konijnen muy de monta, konijnenparen... we hadden de eerste tractor in het dorp.. in de naburige montes van andere dorpen waren er wel al tractoren en andere belangrijke machines.. maar in het dorp zelf.. op dit grondgebied, was de eerste tractor de onze..

H: Ja, ja.. en die was alleen om jullie grond te bewerken, of..

F: Alleen de onze.. hombre.. anderen konden hem ook gebruiken.. maar.. wij gebruikten hem.. alleen voor ons in de tijden dat we hem hadden..

H: Wat veranderde er na december '33?

F: Alles.. een totale verandering, alles. Het syndicaat verdween.. alles. Alleen.. de percelen.. zij gingen door.. ondanks de harde vorm van gevangenis... van de parcelarios.. gingen zij door en ze handhaafde zich.. Na, nee in de oorlog al.. van degenen die naar Frankrijk waren vertrokken.. namen ze de percelen af.. en gaven ze aan de fascistten.. Maar vanaf toen.. tot de revolutie.. was het enige dat gered bleef, se salvo, waren de percelen..

H: Het terrein van de Duque de Solferino?

F: Dat was het enige dat gespaard bleef, zei ik, verder niets..

H: Het paleis ook?

F: Het paleis ook... y ya, maar.. het syndikaat, de revolutionaire aktie, de culturele aktie.. verdween.

H: Moest dat verdwijnen?

F: Dat wilden ze... dat wilden ze.. Ik.. wij gingen weg.. en de mensen bleven angstig achter.. Want ten eerste.. naar de gevangenis.. degenen van ons die niet waren weggegaan.. naar de gevangenis.. Maar die in het dorp gebleven waren.. naar de gevangenis.. In de gevangenis zaten er zeventig, tachtig.. Mijn vader ook.. omdat hij m'n vader was.. vaya.. (Mati: En een dode..)

De guardia civil had er een op straat gedood..

H: En wat gebeurde er met de gemeenteraad?

F: También.. hetzelfde.. naar de gevangenis.. allemaal.. en ze stelde een andere aan, pusieron.. fascistisch...

H: De fascist ook?

F: Noooo... in zijn plaats zetten ze een andere.. fascist.. Maar de rest van de gemeenteraad.. naar de gevangenis.. allemaal.. Want degenen die het gedaan hadden waren vertrokken.. en de ouderen vertrokken niet uit het dorp.. want.. wat hebben we daarmee te maken.. tenemos que ver...? De revolutie.. die hadden wij jongeren gemaakt, no?

H: Waarom, waarom? Als je nu de situatie analyseert.. waarom begonnen jullie toen met die revolutie?

F: Omdat we idioten waren.. We besloten dat in Zaragoza, no? Op een nationale vergadering.. om de revolutie te maken.. en dit werd besloten met andere cooperaties.. We compromiteerden ons, comprometimos, we hadden afgesproken dat we de achtste december.. om twaalf uur 's nachts de straat op zouden gaan om de macht in het dorp over te nemen, nos apodaremos... We waren dat daar overeen gekomen, nos acordamos.. met andere dorpen en kleine gehuchten.. mas de mil (?).. meer dan duizend.. maar de enigen die het zeiden en gingen.. waren wij.. zij uit Bellver.. en uit een dorp uit de provincie Teruel.. Op nationaal nivo.. hadden we dit afgesproken.. en wij deden het.. Maar dit akkoord accepteren.. was idioot van ons.. omdat.. zoals ik je al eerder zei.. omdat wij in het dorp in de gemeenteraad mensen hadden.. (?) zonder dat we daarvoor geweld hoefden te gebruiken.. Wij deden dit geweld aan, lo violabamos.. want.. zoals we de straat opgingen.. en degenen die wapens hadden.. lo cogimos dormiendo.. die pakten we op toen ze sliepen, overvielen we in hun slaap.. We brachten ze naar het centrum.. niet naar de cel.. Maar (en) naar het café.. allí naast de kerk.. daar was hun centrum, el central.. daar gingen we binnen en pakten we ze op.. y ya lo se..

H: Maar jullie wisten al vrij snel dat..

F: het een idiotie was..
H: ... dat het een verloren zaak was..
F: Claro..
H: Wat deden jullie.. hen bevrijden?
F: Nee.. alleen.. Ons drie dagen handhaven.. drie dagen in comunismo libertario..
H: Ja.. maar wat betekent dat?
F: Maar.. ik wist al dat we verloren waren.. Want er kwamen auto's uit Barcelona en Zaragoza en die reden rustig.. pero.. als ze kalmaan zouden komen, het kalmpjesaan doen, dan staan wij alleen.. Maar we hielden vol.. totdat er soldaten kwamen.. guardias civiles en guardias de asalto.. toen was de hele weg al

7

opgebroken.. dat weet je al, he?.. En claro.. en we maakten de hele dag barricades.. we hakten bomen om en op de weg wierpen we barricades op.. Maar hoe konden we ons met escopetas verdedigen tegen mitrailleurs.. en kanonnen.. Toen het schieten begon moesten we hollen..

H: Maar ze kwamen met kanonnen...

F: Incluso con ellos..

We hielden drie dagen vol.. maar, ojo, drie verschrikkelijke dagen, he.. en daarna.. fijate, stel je voor.. naar een dorp als Albalate.. een bataljon soldaten.. een compagnie van guardia civiles en een compagnie van guardias de asalto.. over die wegen.. met één schot leeg, schoon..

H: Het hele dorp bouwde toen mee aan de barricades..

F: Si, si.. En de ouderen.. hihihhi... maakten bommen van conservenblikjes.. van tomaten enzo.. Ze stopten.. stopten er kruut en metralla en dat mengden ze en sloten ze.. en... 'kom ook werken, want als de soldaten komen zullen ze ons allemaal doden'... Fijate.. stel je voor wat voor wapens we hadden.. met potten.. lach er niet om he.. het was om te huilen.. lach me niet uit.. lach niet.. Dit waren de ouderen he.. want de jongeren stonden met de escopetas.. in de loopgraven, trincheras.. en op de barricades die ze opgeworpen hadden.. op de brug.. de brug naar.. Alcolea.. en de brug bij de Aceras.. dichtbij de Viñas(!).. op de weg naar Bellver.. Zo waren we op de been.. drie dagen.. zonder te slapen.. met de wapens in de hand..

H: Ook vrouwen?

F: Mujeres incluso, maar weinig.. Esperanza.. Elvira(?)..

Esperanza.. María... drie of vier..

H: Waarom weinig.. was het niet gewoon dat..

F: Het was niet normaal.. ze waren nooit... wie.. hoe.. nooit hadden we ons het kunnen voorstellen... ons eens voor deze strijd te moeten voorbereiden.. daar in dat land, allí en aquel país... maar.. een paar boden hun diensten aan.... En ze waarschuwden de apotheek.. hen te roepen voor het geval... er gewonden waren.. Er was al een dode gevallen... daar in het centrum van het dorp.. de arme Ignacio.. die van een huis naar een ander liep.. en een guardia civil.. die een krimi... die een crimineel was uit Alcolea.. we kennen hem nog steeds... die schoot hem door z'n arm.. En wij hebben ook gewonden gemaakt he.. drie mensen.. maar we hebben niemand gedood.. toen ze ons aanvielen (wij hen?). Pero ellos se pusen en la estrategia(?) Maar bij hen hoorde het bij de strategie.. Ik zei ze: 'om geen strijd te hoeven leveren, verdedig je niet met schieten.. In de zes huizen waarvan men weet dat ze wapens bezaten.. hay que coger un madero, he.. un valero, mader (?) gordo.. moeten jullie een stuk hout nemen.. een dik stuk hout.. en zes personen.. en dan gaan jullie a un golpe, in een slag.. allemaal tegelijkertijd.. en ik zal waarschuwen met een revolver.. en allemaal tegelijk (onverstaanbaar) om de deuren in te slaan.. de deuren in te rammen en ik zal de wacht houden.. en zopakken jullie ze in hun bed.. en zo zal er geen gevecht plaatsvinden..' En zo hebben ze het gedaan.. Maar een van hen in het huis.. een van de jongeren, die sliep in de pajera.. weet ie

wat dat is, pajera... daar waar het struik ligt voor de dieren... en die kwam hollend naar buiten met een horca, hooivork, in z'n hand... en toen... een jongere broer van Eusebio... Ariso... die schoot vijf kogels op hem af... en hij schoot de vijf kogels naar z'n hoofd... maar omdat het revolver zo'n antieke was... de flojo, plomo (?)... met losse flodders... van lood... bereikte geen enkele

8

z'n hoofd... en hij ging er vandoor en anders niet... Een ander, die nog een beetje salvaje, wild was... een compaño... zeer primitief... die ging naar San Escanero (?controleren)... die toen de rijkste van het dorp was... En een meisje... kwam hollend naar buiten met een... (onverstaanbaar) que diga... en dit beest, este animal... vuurde een kogel op haar af... maar ook hier zonder dat er iets gebeurde... want ook hij had zo'n antiek pistool en zo gebeurde er bijna niets... (Mati: zij is vorig jaar gestorven) Vorig jaar? En op de vader van ditzelfde meisje, toen hij achter haar aan naar buiten sprong om te ontsnappen... werd geschoten met una cunata en een escopeta... Tampoco se hicieron nada de... (?)... maar hij werd wel... gewond... he... Esto... oh... hier oh... over die gewonden... ik zeg het je omdat... het is al van vroeger... van voorheen... maar als iemand met je praat over het geweld van toen... die is voor niet daarvandaan, para mi no es de allí... Want met die gewonden... er gebeurde niets... ze genazen binnen een week... of minder... en verder was er geen enkele dode... De dokter... die een compaño was... los curó... maakte hen beter... Want zij hadden een andere dokter... de fascisten...

H: Ja... want het dorp was volkomen verdeeld... tot aan de dokters toe...

F: En deze dokter... deze compaño... genas ze... behandelde ze correct... ondanks dat hij CNTista was... de dokter... Hij was CNTista... dankzij a que habla de que yo estuve hablando con el dos años... ya antes de la republica... door met hem te praten... doordat ik al twee jaar met hem gesproken had... al voor de republiek... Het was een joven curioso, een nieuwsgierige knaap... en we spraken veel... En hij ging dood in Mexico... exiliado... En daarom maakten we tot onze ellende... de revolutie... want hadden we dat niet gedaan... dan was... in Albalate... de revolutie (ook) een feit geweest... En in '36 zou men een eensgezind, unido dorp aangetroffen hebben... een eensgezinde comarca... maar het was omgekeerd... men kwam een verdeelde comarca tegen... en dat komt daarvandaan... met wens tot wraak en met agressie...

H: Je denkt dat de haat in het dorp in deze periode ontstaan is, uit deze periode stamt?

F: Ten dele wel... voor een groot deel wel... werd die door deze gebeurtenissen veroorzaakt...

H: De haat zie ik in het dorp bij beide kanten... maar hoe verklaar je dat de haat van de rechtsen door deze incidenten werd veroorzaakt. (ze hebben toch gewonnen?)

F: Claro que si... ze werden vastgezet, nietwaar? ze werden opgepakt... dat was het dorp wat tegen hen opstond, se levantó... en ze werden allemaal als gevangenen gearresteerd... en de haat daarvan... zij gevangenen... En dat... voor mensen die altijd toegegeven hadden doet dat pijn, no(?)

Echter, zoals ik ook al in dat... gesprek in dat tijdschrift zei (onduidelijk)... de eerste mei die we hielden in de republiek... kwamen ze... tot en met de cura... en ik weet niet wie allemaal... om ons toneel te zien... Asi... que... seguríamos ensancharlo en un currion(?) en het respect van de religieuzen... Zo zouden we elkaar veel beter hebben kunnen begrijpen... (Onverstaanbaar.)

H: En daarna... maakten ze alles ongedaan... veel mensen in de gevangenis...

F: Claro... veel mensen in de gevangenis... heel veel...

H: Tot wanneer... zo ongeveer?

F: Tot aan de oorlog... Bueno... in de gevangenis niet... ze vertrokken... een dag na de amnestie... Sea... a nivel... de mensen...

zij die .. bijvoorbeeld zij die met de beweging meegingen.. een beetje gestional.. zelfbestuur.. die door ons wat aangestoken waren.. Na de catastrofe.. na de ramp.. kregen wij de schuld... Bijvoorbeeld.. ik hoorde daar in Lérida.. waar ik twee zoons van revolutionairen tegenkwam die dat ook hadden gehoord.. dat ze me wilden vermoorden.. want er werd gezegd.. : 'jij bent de schuld van dit alles.., jij was de schuldige..' en ik zeg tegen een van hen die erg gewelddadig was.. ik zei tegen ze.. ik moest op een of andere manier reageren..: 'maar jij hebt geschoten..' zei ik.. 'Ja, maar dat was jouw schuld.. jij hebt het dorp verwoest, vernield'.. Men zoekt altijd naar een hoofd van een turk, he, naar een zondebok, cabeza de turco..

Maar goed, ik heb er veel schuld aan.. Ik had het moeten begrijpen.. dat de we die dag nog geen revolutie moesten maken. Het was geen impuls van mij.. het was vooral Velazquez die het doordrukte.. Want ik was op de vergadering in Zaragoza.. met Durrruti.. Isaac Puente.. en al die mensen.. Maar.. en fin.. ik had moeten.. ik had hem kunnen voorkomen.. si..

H: Waarschijnlijk met meer mensen?

F: Ik had hem kunnen voorkomen door de meerderheid van de mensen.. waarmee we die avond vergaderden...

H: Jullie kwamen van de vergadering uit Zaragoza met het voorstel om..

F: Al met het akkoord..

H: Hier in het dorp hebben jullie daarvóór niet vergaderd over..

F: No, no.. Dat was om de revolutie voor te bereiden.. en de revolutie was dat.. dat we tot overeenstemming kwamen om die nacht, de achtste.. dat we alles in handen moesten nemen.. in heel Spanje.. Wij hielden ons woord en.. maar we waren idioot omdat we hiertoe de noodzaak niet hadden.. wij hoefden dit niet.. We hadden geen vijand in het dorp.. Want er waren.. een paar families waren tegen ons.. maar die hadden geen enkele macht.. (Mati begint over de revolutie in Asturias in '34.. en zegt dat een revolutie in werkelijkheid nooit zal slagen.. Felix vindt dat Asturias daar niets mee te maken heeft.. want alleen de asturianos gingen toen de straat op, de UGT en de CNT.)

F: In dit geval in '33.. daar waren vertegenwoordigers uit Asturias, uit Madrid, uit Cataluña.. uit Aragón.. uit heel Spanje.. Het was een revolutionair comitee.. van de CNT.. maar voorbereid door de FAI.. sedert vele jaren.. Het was een aanval van de FAI.. maar ze deden het in naam van de CNT....

H: Waren er ook mensen van de FAI in het dorp..

F: Nee, nee.. dat was een beetje ridicula, belachelijk.. Want we waren allemaal in hetzelfde, no.. Er was een jongen in het dorp die we de FAIero noemden.. n als je naar het café ging.. naar vergaderingen en of met excursies mee.. dan zei die altijd: 'he, ga je naar de FAI?' Hij dacht dat we allemaal van de FAI waren.. Maar voor ons was de FAI en de CNT.. dat was hetzelfde.. er was geen onderscheid.. Het was niet zoals in Barcelona.. waar een strijd tussen beide bestond.. En dat begrepen wij niet.. dat er verschillen konden bestaan..

H: Dus iedereen ging naar de vergaderingen van de FAI..

F: Nee.. die waren er... wij waren dat allemaal zelf.. We dachten toen dat de FAI een groep was die de CNT ging cultiveren (cultuur bijbrengen, cultivizar).. niet dat ze haar revolutionair zou maken.. dat ze haar zou verheviggen, exacerbarla.. maar dat ze haar libertair zou opvoeden, educar.. Dat was ons idee....

Maar wij waren niet georganiseerd in de FAI, no... We waren een

groep die in het dorp woonde.. en meer niet.. Niemand nodigde ons uit .. evenmin werd er iets aangekondigd.. voor de FAI.

H: Jouw hele familie heeft meegedaan in de CNT?

F: De mijne... si.. Het kostte veel moeite wat betreft m'n ouders...

H: Waarom?

F: Mijn vader was bijvoorbeeld el amo del pueblo, de baas van het dorp.. bij die gevechten..

H: Amo?

F: Ja.. hij was de culturele baas.. want hij was de secretaris van het dorp.. de secretaris van het sindicato agricola van de rijken.. de secretaris van de cofraria, broederschap, San Francisco.. Iedereen uit het dorp kwam bij hem om raad vragen.. want hij was de intelligentste uit de dorp.. Hij was rechts.. en toen ik met die culturele arbol(?), boom begon.. was hij tegen.. en we hadden discussies.. Echter.. maar ik.. na de discussie liet ik op z'n tafel thuis 'conquista del pan' van Kropotkin achter... of 'Entre campesinos' van Malatesta.. Hij was een nieuwsgierige man.. en ik had niet met hem gepraat over de ideeën.. niets.. ik liet hem met rust.. En hij las ze.. en later discussieerde hij erover.. hij zei: 'Maar hoor 'ns.. volgens deze Kropotkin.. om libertair communist te zijn, moet jullie wel engelen zijn..'
En ik: 'no, no.. u praat alleen van de theorie (?)'.. En zo stap voor stap, poco a poco.. kwam er een vriendschap.. maar.... En toen dat met Fleta.. iemand heeft er wel eens met je over gepraat, niet.. (H: si..) Fleta kwam republikenen maken cuando eran fascista, van de fascisten.. na de republiek.. Maar daarvoor.. los había hecho, hadden ze hem van de, de la union patriotica.. die fascistisch was (onduidelijk).. en voor hen zou hij werken opdat de monte van de hertog voor het dorp zou zijn.. En de mensen zagen dat pues.. en wilden van de verdeling van eh por.. para.. het patrimonio profiteren en zij vormden de unión patriotica.. zij máakten de union patriotica.. maar Fleta kwam niet meer terug.. En toen de republiek kwam.. waren er enige señoritos.. de bare.. die zeiden..: 'hoe is het mogelijk dat het dorp daar werkt.. ik ben daar de eigenaar van.. het is bezit van de republikeinen..'
Maar een paar dagen tevoren was hij (Fleta) met een andere man in het dorp op bezoek geweest bij de dokter en m'n vader.. En hij had tegen m'n vader gezegd: 'luister, Félix.. als jullie willen.. como te di feo (?), geef ik jullie 20.000 duros en dan geven jullie me het gedeelte van de San Valeros.. Dat lag naast.. een bezit wat hij daar heeft.. de torre van Fleta.. zo noemen ze dat daar, niet.. Dat was een schande.. want hij had tevoren tegen de republikeinen gezegd dat ze de union moesten oprichten om zo het patrimonio te winnen.. voor het dorp.. En nu het patrimonium al van het dorp was.. wilde hij een deel voor 20.000 duros.. de ellendige, el miserable..
Bueno.. en toen hij op het balkon verscheen.. van het centro.. weet je welk huis dat is.. het centro?.. je weet welk het is, niet.. daar aan de straatweg.. toen was de republiek al begonnen.. En toen hij hem zag zei Justo tegen hem: 'Wat denk je, ben je hier eerder geweest.. en kwam je deze mensen toen niet vertellen dat je de monte van de hertog voor hen zou winnen.. en je hebt het gedaan maar voor de rijken..'
En de mensen begonnen: 'oeeoee...' En toen nam ik het woord.. ik zei: 'en dit is nog niet eens het ergste.. Erger is.. dat terwijl dit individu jullie beloofd heeft dat hij zou werken om het patrimonio van de duque te pakken te krijgen voor het dorp.. hij een week geleden aan m'n

vader en Juan Tantresillo gezegd.. dat zij hem de monte die San Valero heet voor 20.000 duros zouden moeten verkopen..' En toen.. toen.. wist hij niet meer waar hij moest kijken (?).. Ze sprongen naar het balkon.. naar het hek, de balustrade.. de mensen.. hij

moest wegspringen.. door de deur.. maar zij klommen erop, lo
tomaron.. en hij vertrok door de achterdeur en daar sprong hij in
een auto.. En was dat niet gebeurd, dan hadden ze hem vermoord..
Si. si.. dit is een verhaal over de slechtheid van die man.. Y
ese cambi y despues de todo eso, en na dit alles.. aún vino hacer
republicanos.. Dit weten maar heel weinig mensen, he.. ze weten
hier maar weinig van.. maar weinig mensen weten hiervan, he..
(Mati: maar hij zong goed..)

F: Hombre.. dat is wat anders he.. hij was een goede tenor.. een
heel goede tenor.. maar in het dorp gedroeg hij zich als esto..
als een kanarie.. als mens was hij een kanarie.. als zanger was
hij een goed tenor.. dat is waar..

H: Een ander verhaal over hem was, dat hij vroeger links geweest
was, en arm..

F: Arm wel, maar niet links.. ga door met je verhaal..

H: .. en dat hij voor de linkse mensen over het patrimonio van de
hertog had onderhandeld..

F: Todo contrario.. helemaal tegenovergesteld.. dat is een leugen
als een huis.. hij was er altijd tegen.. Maar zijn broer was een
UGTista (?) en die was hier urbano gemaakt.. een guardia urbano..
een verkeersagent.. hier in Barcelona.. pues, die was UGista..
of hij beschouwde zich zo.. maar hij was fascist.. (Mati: del
partido radical..) .. van de partido.. maar hij was fascist.. en
al zijn broers.. en zijn dat gebleven.. Het bewijs daarvoor was..
dat toen Franco in opstand kwam.. ze hem.. maakten ze hem
kapitein.. van de falange.. Fleta..

H: ah, si.. niets links dus..

F: Niets links, nee.. Ze waren arm.. dat wel.. de vader was een
dagloner.. en z'n broers ook.. en die ze urbano gemaakt hebben..
was een peon, knecht van een metselaar, geweest.. ze maakten hem
urbano.. en hij leefde met.. in Barcelona.. z'n hele leven... En
een andere broer.. die in het dorp woonde.. die was wacht van
het kanaal.. Ze waren arm.. en.. en.. dat is waar..

Degeen die dat tegen je verteld heeft.. wilde de pil van Fleta
wat vergulden.. wilde je hem presenteren als een grote
persoonlijkheid.. Entonces.. het bewijs.. het grootste bewijs is
dit.. toen ze het patrimonio verdeelden.. wilde hij quedarse,
wilde hij een derde derde deel van het patrimonio voor zichzelf
houden.. waarmee hij miseria, misere zou geven.. Heel het
patrimonio hadden ze goedkoop gekocht.. op een bepaalde manier,
en cierto modo.. het was vooral goedkoop omdat het krediet zo
ruim was.. dat zou nu nog niet afbetaald zijn.. het was een
miljoen.. bijna een miljoen.. Om voor eenderde deel 100 duizend
pesetas te willen betalen, moet je een grote kanarie zijn..
100.000 pesetas aanbieden voor een derde deel van een patrimonio
dat miljoen pesetas waard is.. en bovendien.. dat van het dorp
roven..

Ben je wel een op San Valero geweest.. Is dat waar.. (H: si, si,
si..) Het is er erg mooi.. het was er werkelijk prachtig.. de
Vallestares ook.. maar San Valero is groter..

H: Met José Esquerra ben ik daar vaak op de fiets naar toe
geweest.. en dan laat hij me het land zien..

F: José?.. Hij heeft er nog steeds een perceel, he..

H: Ja.. op Vallestar.. en aan de andere kant nog een perceel van

de familie van María.. hoe heet dat daar ook weer..

F: Aan de andere kant van de weg.. dat is al San Valero..

Tot het einde van deze kant van het bandje gebabbel over de
verschillende stukken land, hoe mooi het er is.. er zijn nu bomen
en irrigatiekanalen..)

Kant twee:

H: We hadden het erover dat je hele familie van de CNT was, maar
dat het je behoorlijk wat moeite heeft gekost om je ouders te
overtuigen..

F: De ouders wel.. de kinderen niet.. die waren onmiddellijk bij de CNT gegaan..
H: Presen ook?
F: Ja ook..
H: Maar dat kan ik nauwelijks geloven als ik nu met haar praat..
F: Het lijkt ook onmogelijk.. maar ze weet ook nauwelijks te leven.. wat ze wil.. of wat ze niet wil.. of wat ze weet.. Ze haalt dingen door elkaar.. is verward, se confunde..
H: Hoe komt dat.. heeft ze te weinig tijd gehad om mee te discussieren, of..
F: Ja.. vooral te korte tijd.. si..
H: Want vroeger in huis werd ook met haar gediscussieerd?
F: Claro.. maar als ze vandaag de dag met jou praat.. zal ze het ene vertellen.. Maar als ze met een fascist of een katholiek praat.. zal het tegenovergestelde vertellen.. en zal ze het anarchisme verdedigen..
H: Ja, dat heeft ze tegen mij ook gedaan.. We hadden het over je hele familie en.. (onderbreking)
F: ...en de moeder.. Je zult het zien: we waren op een dag sacando, aardappels aan het rooien.. we hadden aardappels op de Capellas.. en er waren er maar weinig.. en toen gebeurde dat, verscheen die..: 'hoe kan je nou ook aardappels rooien als deze zoon niet naar de mis gaat?'.. hahaha.. En wat later ging ze naar de vergaderingen.. waaren we allemaal van de CNT (?onverstaanbaar)
Maar de kinderen waren anders.. de kinderen waren zeer convertidos, overtuigd..
H: Francisco.. die nog jong was ook?
F: Dok.. (Mati: maar Francisco hebben ze ook bij de broeders gedaan.. om geestelijke te worden..) Hij heeft 4 jaar op het seminarium gezeten, he..
H: Maar bij hem met weinig succes, nietwaar?
F: Nee bij hem had dat geen succes.. Maar je leert er wel wat geweld is.. Mijn broer José.. het was het laatste jaar dat hij op het seminarium zat.. en m'n broer José was toen al anarchist, no..hij was evenmin (?).. hij was erg intelligent.. En op zekere dag in de huerto.. hoorde ik.. ik was er al aan het werk.. de muren en de poort (van het kerkhof) stonden er al.. En hij was er en zei tegen hem: 'Desgraciado, tú!', zei de cura.. 'kom hier.. maak dat graf hier af.. en ik zal je opsluiten tot het klaar is..' En hij was bijna zover dat hij het graf ging afmaken.. Toen kwam ik er bij.. en toen ik bij hem kwam zei ik: 'cabrito, geit.. wat ben je aan het doen.. als dit een cura is.. dan doet hij maar wat hij wil.. maar hij kan je hier niet zomaar opsluiten.' En toen is hij nooit meer naar het seminarium geweest.. We spraken over deze dingen en.. hij was erg intelligent, he.. (Mati: als je met Presen praat over de tijd dat ze samen met José bij de geestelijken op school zat, zul je nog

veel meer van die voorbeelden horen.. ze noemt er een paar.)
Hier hield het bandje op.. interview nog niet afgelopen.. ?